

Sygn. akt IV CSK 582/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 marca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Karol Weitz (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa G. J.

przeciwko M. D. i M. K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 12 marca 2020 r.,

skargi kasacyjnej powoda

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 22 maja 2018 r., sygn. akt I AGa (...),

**uchyła zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 21 kwietnia 2017 r., Sąd Okręgowy w L. zasądził od pozwanych M. D. i M. K. solidarnie na rzecz powoda G. J. kwotę 595 000 zł. z odsetkami ustawowymi od dnia 2 listopada 2012 r. Ustalił, że w dniu 17 maja 2010 r. strony zawarły umowę przedwstępną, na podstawie której, pozwane jako sprzedające zobowiązały się zawrzeć z powodem jako kupującym umowę sprzedaży bliżej opisanego lokalu za cenę 635 000 zł w terminie do dnia 31 grudnia 2011 r. Kupujący uiścił na rzecz pozwanych zadatek w łącznej wysokości 300 000 zł. Pozwane zobowiązały się do spłaty kredytu zabezpieczonego hipoteką ustanowioną na przedmiotowej nieruchomości w terminie do dnia 31 grudnia 2011 r. Strony uzgodniły następnie, że umowa przyrzeczona zostanie zawarta do dnia 31 maja 2012 r. Pismami z dnia 29 lutego 2012 r. oraz z dnia 16 maja 2012 r., powód wniósł o pisemne ustalenie i poinformowanie go o terminie sprzedaży przyrzeczonej lokalu, jednakże w tym okresie hipoteka nadal obciążała nieruchomość i pozostawała ujawniona w księdze wieczystej. Pismem z dnia 29 sierpnia 2012 r., odebrany przez powoda w dniu 1 września 2012 r., pozwane poinformowały powoda o wykonaniu obowiązku wynikającego z zawartej umowy przedwstępnej i uzyskaniu zezwolenia Banku Spółdzielczego w S. na wykreślenie hipoteki. Pismem z dnia 23 października 2012 r., powód złożył oświadczenie o odstąpieniu od umowy przedwstępnej ze względu na niewykreślenie wpisu hipoteki w terminie do dnia 31 maja 2012 r. i wezwał obie pozwane do zapłaty podwójnego zadatku w wysokości 600 000 zł w terminie 7 dni. W dniu 10 grudnia 2012 r., powód wniósł przeciwko pozwanym powództwo o zasądzenie na jego rzecz kwoty 5 000 zł tytułem części kwoty należnej mu z tytułu podwójnego zadatku w związku z odstąpieniem od umowy z winy pozwanych. Pozwane nie uznały powództwa i domagały się jego oddalenia jako bezzasadnego. Wyrokiem z dnia 16 grudnia 2015 r. w sprawie V GC (...), Sąd Rejonowy w S. uwzględnił to powództwo w całości, a Sąd Okręgowy w S., wyrokiem z dnia 16 września 2016 r. oddalił apelacje obu pozwanych od tego orzeczenia. W dniu 10 grudnia 2012 r. powód złożył wnioski o zawezwanie obu pozwanych do próby ugodowej w celu zawarcia ugody sądowej, na mocy, której pozwane zapłacą na jego rzecz kwotę 595 000 zł

tytułem zwrotu podwójnej kwoty zadatku. Pozwane stawiały się na posiedzeniu, ale nie wyraziły zgody na zawarcie ugody. Następnie G. J. wystąpił z identycznymi wnioskami pojednawczymi z dnia 27 grudnia 2013 r. i z dnia 17 marca 2015 r., jednakże do ugody z pozwanymi nie doszło; w tej sytuacji wniósł pozew z dnia 2 marca 2016 r. o zapłatę kwoty 595 000 zł. Opierając się na tych ustaleniach faktycznych, Sąd Okręgowy stwierdził, że powództwo jest zasadne, a podniesiony przez pozwane zarzut przedawnienia dochodzonego roszczenia nie zasługuje na uwzględnienie. Uznał bowiem, że kolejne wnioski powoda o zawezwanie pozwanych do ugody stanowiły czynności przerywające bieg jednorocznego terminu przedawnienia roszczenia o zwrot podwójnego zadatku.

Po rozpoznaniu apelacji pozwanych, Sąd Apelacyjny w (...), wyrokiem z dnia 22 maja 2018 r. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddalił powództwo, uznając roszczenie powoda za przedawnione. Powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2016 roku, III CSK 50/15, nie publ.; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2016 roku, V CSK 365/15, nie publ.; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2016 roku, IV CSK 697/15, nie publ.; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2017 roku, V CSK 204/16, nie publ.), Sąd Apelacyjny stwierdził, że pierwsze zawezwanie do próby ugodowej jest ze strony uprawnionego czynnością podjętą bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia roszczenia i przerywa bieg terminu przedawnienia roszczenia objętego wezwaniem, co nie przesądza w jakimkolwiek stopniu o wystąpieniu lub braku wystąpienia tożsamego skutku prawnego w odniesieniu do kolejnego zawezwania do próby ugodowej. Kolejne zawezwanie do próby ugodowej jest bowiem taką czynnością, która może wywołać skutek przewidziany w art. 123 § 1 pkt 1 k.c. jedynie w sytuacji, w której w konkretne okoliczności sprawy dają podstawy do oceny, że czynność tę przedsięwzięto bezpośrednio w celu wskazanym w tym przepisie. Według Sądu Apelacyjnego, nie jest czynnością opisaną w przytoczonym przepisie zawezwanie do próby ugodowej, którego celem jest jedynie wydłużenie okresu zaskarżalności wierzytelności przez doprowadzenie do kolejnej przerwy biegu przedawnienia roszczenia o jej zasądzenie. Taki cel pozostaje w sprzeczności zarówno z założeniami instytucji przedawnienia roszczenia, którymi jest przede wszystkim czasowe ograniczenie uprawnienia

służącego wierzycielowi i przyznanie prawa do uchylenia się od zaspokojenia roszczenia zobowiązanemu, jak i z podstawowymi założeniami postępowania pojednawczego, którym jest doprowadzenie do zawarcia ugody, a nie do przerwy biegu przedawnienia. Sąd Apelacyjny uznał wnioski powoda z dnia 27 grudnia 2013 r. i z dnia 17 marca 2015 r. za stanowiące nadużycie prawa procesowego czynności mające na celu jedynie przerwanie biegu przedawnienia objętego nimi roszczenia i odmówił im skuteczności, co prowadziło do konkluzji, że w chwili wniesienia pozwu z dnia 2 marca 2016 r., roszczenie powoda było przedawnione.

W skardze kasacyjnej powód G. J. zarzucił naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., naruszenie art. 185 § 1 k.p.c., art. 117 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 390 § 3 k.c. oraz art. 123 § 1 pkt 1 k.c. w zw. z art. 185 § 1 k.p.c. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w całości i oddalenie apelacji pozwanych od wyroku Sądu Okręgowego, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. nie zasługuje na uwzględnienie, albowiem uzasadnienie zaskarżonego wyroku odpowiada treści tej normy procesowej, a zaskarżony wyrok poddaje się kontroli kasacyjnej. Odnosnie do pozostałych podstaw kasacyjnych należy w pierwszym rzędzie wskazać, że w orzecnictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd zgodnie z którym, wniosek o zawezwanie do próby ugodowej – w swych granicach podmiotowych i przedmiotowych – stanowi czynność zmierzającą bezpośrednio do dochodzenia roszczenia, a zatem czynność wymienioną w art. 123 § 1 pkt 1 k.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 1964 r., II CR 675/63, OSNCP 1965, nr 2, poz. 34, z dnia 25 listopada 2009 r., II CSK 259/09, niepubl., z dnia 10 stycznia 2017 r., V CSK 204/16, nie publ., z dnia 20 lipca 2017 r., I CSK 716/16, nie publ., z dnia 14 grudnia 2017 r., V CSK 154/17, nie publ., postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 2014 r., V CSK 586/13, nie publ., oraz z dnia 10 kwietnia 2018 r., II CSK 694/17, nie publ.). Skutek przerwy biegu przedawnienia w rezultacie złożenia wniosku o zawezwanie do próby ugodowej następuje niezależnie od tego, czy ugodą

została zawarta, czy też do jej zawarcia nie doszło (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 kwietnia 2014 r., V CSK 274/13, nie publ.). Skutek ten nie powstanie w sytuacji, w której wniosek o zawezwanie do próby ugodowej został zwrócony albo odrzucony lub postępowanie pojednawcze zostało umorzone (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 kwietnia 2014 r., V CSK 274/13, nie publ.). W reakcji na zjawiska polegające na kierowaniu wezwań do próby ugodowej ewidentnie w celu uzyskania jedynie skutku przerwy przedawnienia, a nie w celu rzeczywistej realizacji roszczenia przez zawarcie ugody, w orzecznictwie Sądu Najwyższego sformułowano pogląd, że wniosek o zawezwanie do próby ugodowej nie stanowi czynności bezpośrednio zmierzającej do dochodzenia roszczenia w rozumieniu art. 123 § 1 pkt 1 k.c., gdy jego celem jest tylko wydłużenie okresu zaskarżalności wierzytelności przez doprowadzenie do przerwy biegu przedawnienia roszczenia. Zgodnie z tym zapatrywaniem, sąd powinien zawsze badać, czy pierwszy lub kolejny wniosek o zawezwanie do próby ugodowej stanowi czynność mogącą doprowadzić do realizacji roszczenia i jaki jest jej rzeczywisty cel (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2016 r., III CSK 50/15, nie publ., z dnia 10 stycznia 2017 r., V CSK 204/16, nie publ., postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 2018 r., II CSK 694/17, nie publ.; por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2016 r., V CSK 365/15, nie publ.). Badanie to następuje w postępowaniu o zasądzenie roszczenia objętego wcześniejszym wnioskiem (wnioskami) o zawezwanie do próby ugodowej, w konsekwencji podniesienia przez pozwanego zarzutu przedawnienia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2016 r., III CSK 50/15, nie publ., z dnia 10 stycznia 2017 r., V CSK 204/16, nie publ.). Może ono prowadzić do konkluzji, że wniosek o zawezwanie do próby ugodowej nie spowodował przerwy biegu przedawnienia albo że wywołanie tej przerwy przez skorzystanie z wniosku o zawezwanie do próby ugodowej stanowiło nadużycie prawa podmiotowego (por. wyrok Sąd Najwyższego z dnia 10 stycznia 2017 r., V CSK 204/16).

Wniosek o zawezwanie do próby ugodowej jest czynnością procesową wszczynającą postępowanie pojednawcze (art. 184 - 186 k.p.c.). Kwalifikowanie wniosku o zawezwanie do próby ugodowej jako czynności, która jest dokonywana przed sądem bezpośrednio w celu dochodzenia roszczenia w rozumieniu art. 123 § 1

pkt 1 k.c., oznacza, że każdy wniosek o zawezwanie do próby ugodowej, który spowodował wszczęcie i przeprowadzenie postępowania pojednawczego, przerywa bieg przedawnienia roszczenia objętego wezwaniem, niezależnie od tego, czy w wyniku tego postępowania doszło do zawarcia ugody, czy też ugoda nie została zawarta. Do przerywania biegu przedawnienia nie dojdzie jedynie w sytuacji, w której wniosek został zwrócony (np. na skutek nieuzupełnienia jego braków formalnych, art. 130 § 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.), odrzucony (np. z powodu braku jurysdykcji krajowej, por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2014 r., III CZP 3/14, OSNC 2015, nr 2, poz. 16) lub dojdzie do umorzenia postępowania pojednawczego (np. wskutek cofnięcia wniosku o zawezwani, art. 355 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.). Jeżeli wniosek o zawezwanie do próby ugodowej spowodował wszczęcie i przeprowadzenie przez sąd postępowania pojednawczego, to wywołał również skutek określony w art. 123 § 1 pkt 1 k.c., polegający na przerywaniu biegu przedawnienia. Zagadnieniem spornym jest to, w toku którego postępowania powinna być badana kwestia, z jakich przyczyn i w jakim celu wierzyciel wystąpił z wnioskiem o zawezwanie dłużnika do próby ugodowej- czy w postępowaniu pojednawczym czy w toku później wytoczonego postępowania o zasądzenie roszczenia objętego wcześniejszym wnioskiem o próbę ugodową. Podzielając pogląd przedstawiony w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 2018 r. (V CSK 384/17, niepubl.) należy podnieść, że jeżeli sąd, przeprowadzając postępowanie pojednawcze potraktował wniosek o zawezwanie do próby ugodowej zgodnie z jego funkcją, tj. jako czynność procesową, która zmierzała do podjęcia próby ugodowej, i uznał go za dopuszczalny, podejmując stosowne czynności, to nie ma podstaw, aby w późniejszym procesie o zasądzenie, badać intencje i cel, którym kierował się wierzyciel, występując z wcześniejszym wnioskiem i w zależności od kwalifikacji tego celu, oceniać zarzut przedawnienia. Nie oznacza to, że dopuszczalne jest korzystanie z wniosku o zawezwanie do próby ugodowej wyłącznie w celu uzyskania skutku przerwy biegu przedawnienia, a nie w celu rzeczywistej realizacji roszczenia. Takie działanie wierzyciela stanowi przypadek nieodpowiedniego wykorzystywania uprawnienia procesowego, jakkolwiek pożądanym, ale nieuczciwie realizowany skutek ma charakter materialnoprawny. Zagadnienie to wymaga jednak oceny nie w postępowaniu, w którym dochodzone jest roszczenie

objęte wcześniej wnioskiem o zawezwanie do próby ugodowej, lecz w postępowaniu pojednawczym, prowadzonym na skutek tego wniosku.

Niewłaściwe korzystanie z uprawnienia procesowego do wystąpienia z przedmiotowym wnioskiem wyłącznie w celu uzyskania przerwy biegu przedawnienia, a nie w celu zawarcia ugody, stanowi nadużycie prawa procesowego, czynność procesową sprzeczną z dobrymi obyczajami (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2013 r., III CZP 78/13, OSNC 2014, nr 9, poz. 87 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2016 r., V CSK 649/15, OSNC 2017, nr 3, poz. 37). Sprzecznie z dobrymi obyczajami – w znaczeniu procesowym – działa i jednocześnie nadużywa uprawnienia procesowego wierzyciel, który występuje z wnioskiem o zawezwanie do próby ugodowej nie w celu realizacji swojego roszczenia w drodze zawarcia ugody, lecz chcąc wyłącznie wydłużyć okres jego zaskarżalności przez doprowadzenie do przerwy biegu przedawnienia. Sprzeczność wniosku o zawezwanie do próby ugodowej z dobrymi obyczajami (art. 3 k.p.c.), która ma miejsce w razie, gdy wierzyciel nadużywa uprawnienia do wystąpienia z nim do sądu, dyskwalifikuje tę czynność oraz musi skutkować tym, że niedopuszczalne jest prowadzenie na jego podstawie postępowania pojednawczego. W przeciwnym przypadku sąd nie tylko usankcjonowałby nadużycie uprawnienia procesowego pozwalając na przeprowadzenie postępowania pojednawczego, lecz dopuściłby również do tego, że osiągnięty zostałby nieuczciwy cel nadużycia w postaci przerwy biegu przedawnienia roszczenia. W takiej sytuacji nie ma po stronie wierzyciela – nadużywającego uprawnienia procesowego do wystąpienia z wnioskiem o zawezwanie do próby ugodowej – godnego ochrony interesu prawnego, gdyż na ochronę nie zasługuje interes wyrażający się w korzystaniu z uprawnienia procesowego wyłącznie w celu innym niż ten, dla którego takie uprawnienie zostało ustanowione przez ustawodawcę (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 2018 r., V CSK 384/17, niepubl.).

Sąd, do którego wpłynął wniosek o zawezwanie do próby ugodowej, powinien dokonać jego oceny nie tylko pod względem formalnym, ale również pod kątem dopuszczalności. W ramach oceny dopuszczalności wniosku o zawezwanie do próby ugodowej musi uwzględnić to, czy wystąpienie z nim nie jest – jako nadużycie uprawnienia procesowego – sprzeczne z dobrymi obyczajami (art. 3 k.p.c.). Jeżeli

dokona w tym zakresie odpowiednich ustaleń na podstawie wniosku o zawezwania do próby ugodowej, okoliczności sprawy i – ewentualnie – stanowiska przeciwnika strony wzywającej i stwierdzi, że taka sprzeczność występuje, powinien odrzucić wniosek o zawezwanie do próby ugodowej (analogia z art. 199 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.; co do możliwości poszukiwania podstaw odrzucenia pozwu w drodze analogii zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2009 r., I CSK 140/09, nie publ.). W takiej sytuacji odrzucenie wniosku jako niedopuszczalnego jest równie uzasadnione jak w wypadkach, które wprost zostały uregulowane jako przyczyny odrzucenia pozwu. Chodzi bowiem o taką czynność procesową strony, którą ustawodawca dyskwalifikuje, zaś w braku wyraźnej regulacji sankcji procesowej dla takiej czynności w przepisach stosowanych w niniejszej sprawie, niezbędne jest jej poszukiwanie w przepisach kodeksowych, stosowanych choćby w drodze analogii, po to, aby doprowadzić do unicestwienia skutków procesowych tej czynności, a w rezultacie ewentualnie – jak to jest w wypadku wniosku o zawezwanie do próby ugodowej – także upadku związanych z nią skutków materialnoprawnych. Przedstawione rozważania prowadzą do konkluzji, że skoro wnioski G. J. o zawezwanie obu pozwanych do próby ugodowej z dnia 27 grudnia 2013 r. i z dnia 17 marca 2015 r. skutkowały wszczęciem i przeprowadzeniem postępowań pojednawczych, to wnioski te doprowadziły – zgodnie z art. 123 § 1 pkt 1 k.c. – do przerwy biegu przedawnienia w zakresie roszczenia nimi objętego; kasacyjny zarzut naruszenia tego przepisu jest wobec tego uzasadniony i prowadzi do uwzględnienia skargi kasacyjnej powoda.

W tej sytuacji orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.).

aj